

Excellenciás Püspök Úr, Tisztelt Főigazgató Úr, Kedves Barátaink,

Kicsit rendhagyó a mai ünnepségünk, amikor *Spányi Antal* székesfehérvári megyéspüspök úrnak szeretnénk átadni a Henszlmann Imre-díjat. Díjunk két évtizedes történetében ő a legmagasabb rangú személy, akit kitüntetünk. Úgy éreztük, jeleznünk kell, milyen sokra tartjuk a tevékenységét, amellyel a művészeti emlékeket védi, őrzi, és a kultúrát évek óta oly nagy odaadással támogatja. Nem mindennapos választás ez a részünkről, de a teljesítmény sem mindennapos. Állami, önkormányzati alkalmaszban álló régészek, művészettörténészek jó együttműködése az egyházi intézményekkel nem ritka jelenség, de itt a helyzet *lényegében* más. Székesfehérváron ugyanis a *Catholica Ecclesia* a kezdeményező, és e mögött püspök úr személye áll.

A katolikus egyház a magyar kulturális örökség igen nagy hányadát őrzi. Óriási a felelőssége, de könnyű belátnunk, hogy elsődleges célja nem a rábízott értékek muzealizálása, és lehetőségei fogyatkozásával pasztorációs feladatainak is egyre nehezebben tud megfelelni. Mi, akik múzeumokban dolgozunk, aggodalommal figyeljük évek óta, miképpen próbálnak az egyházi gyűjteményekben működő kollégáink helyt állni a mindannyiunk számára egyre nehezebbé váló pénzügyi körülmények között.

Spányi Antal megyéspüspök úr első perctől kezdve felmérte a feladat súlyát, és mihelyst módja nyílt rá, vállára is vette. 1992-ben került Budapestre a Rózsák terére, a Steindl Imre tervezte Szent Erzsébet-templomba, amely csendesesen porosodott és amortizálódott hosszú évtizedeken át. Már 1994-ben, amikor elindította a templom rekonstrukcióját, a szakma megtapasztalhatta nyitottságát és együttműködő készségét. Ugyanettől az esztendőktől kezdve mint általános helynök, ő intézte az Esztergom-Budapesti Egyházmegye vagyonkezelőjeként a műemléki helyreállításokat, és neki köszönhetjük annak idején a Keresztény Múzeum műtárgykölcsonzési engedélyeit is. A „Magyar kereszténység ezer éve” című nagyszabású kiállítás szervezőbizottságának elnökeként sokban rajta múlt, hogy az anyag méltóképpen képviselte hazánkat a Vatikáni Múzeumokban 2001-ben; több műtárgyat sikerült ebből az alkalomból restauráltatni. A reprezentatív válogatást 2002-ben a Magyar Nemzeti Múzeumban is bemutatták.

Püspök úr 2003-ban átkerült a Székesfehérvári Egyházmegye élére, és a műemlékvédelem, a kultúra támogatása kiemelten fontos maradt számára ott is. Jelkép értékű, hogy 2003-tól kezdve a Kulturális Örökség Napjain a püspöki palota minden évben megnyitotta kapuit az érdeklődők előtt. Általában 1500–2000 látogatót fogadnak, ami igen magas szám.

Új állomáshelyén is lelkiismeretesen támogatta a műemléki helyreállításokat. Az eddigi, szűken mért hat év alatt igen sokat tett: 2004–2005-ben elvégeztette a püspöki palota tetőfelújítását és az épület késő barokk kályhájának restauráltatását. 2006-ban mo-

dernizáltatta a bodajki kegytemplom zarándokudvarát. Tavaly fejeződött be a fehérvári szemináriumi templom tetőzetének és tornyának helyreállítása, és jelenleg hasonló munka folyik a Szent Imre-templomon; idén került napirendre az egykori ferences rendház tetőzetének renoválása. Ezek olyan munkálatok, amelyek könnyen elkerülték volna a figyelmünket, ha nem társultak volna melléjük folyamatosan a végképp ritka gesztusok, kivált az egyházmegyei múzeum és a gyűjtemények ügyének látványos eredményeket hozó felkarolása. 2003-tól kezdve intenzív munka indult meg a levéltárban, a könyvtárban és a múzeumban: új restaurálások, kiadványok készültek; dokumentum- és műtárgyvásárlások bővítették a meglévő anyagot. Ezek közül kiemelkedő fontosságú *Szilárdfy Zoltán* gyűjteményének szerzeményezése.

2004-ben a Spányi püspök úr művészettörténész státuszt létesített, amivel Székesfehérvár alighanem azóta is egyedül áll a hazai egyházi múzeumok között. 2007-ben sikerült az addig kicsit rejtőzködő életet élő múzeum korábbi alapterületét megdupláznia. A kibővített kiállítóterben rendezték meg 2007-ben a Szent Imre-kiállítást, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Bizottsága Opus mirabile-díjjal tüntetett ki 2008-ban. A kiállítást reprezentatív katalógus kísérte, amelynek gondos szerkesztését ugyanazok az elvek vezérelték, amelyek ma Magyarországon egy tudományos kiadványtól elvárhatók. A kötet nélkülözhetetlen kézikönyve lesz a Szent Imre-ikonográfiának és segédeszköze a hasonló hagiográfiai és kultusz történeti kutatásoknak. Sok munkával és fáradsággal állt össze a kiállítás, és van abban valami jutalomszerű, hogy a zárás alkalmával újra előkerült – kétszáz évnnyi lappangás után – az a XV. század végi, feliratos kőtábla, amely talán ahhoz a kápolnához tartozott, amely Szent Imre herceg születési helyét jelölte.

Tavaly, a Biblia éve alkalmából rendezett bemutató is magasan kiemelkedett a hasonló rendezvények közül. A katalógus szerencsésen egyesítette a didaktikus szándékot a tudományos igényességgel. Tavaly reneszánsz év is volt, és az egyházmegye konferenciát szervezett, okosan élve a lehetőséggel. Társulatunk is csatlakozott püspök úr kezdeményezéséhez, így lett a fehérvári konferencia közös rendezvényünk, amelynek a püspöki palota adott helyet, és amelyre kitűnő előadókat sikerült megnyerni. A konferenciakötet kiadása folyamatban van. Az apropót, a kapcsolódási pontot a leghíresebb fehérvári prépost, *Kálmáncsehi Domonkos*, Mátyás király diplomatája szolgáltatta, akit gazdagon illuminált liturgikus kódexei miatt ismer ma mindenki.

Ha már a könyveknél tartunk: Püspök urat a bibliofilek is a szívükbe zárhatják. Nemrég jelent meg – az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve – az Egyházmegyei Könyvtár XVI. századi nyomtatványainak a katalógusa. A székesfehérvári könyvtár a maga több mint félezer ősnymtatványával eddig is előkelő helyen szerepelt (Esztergomban a két egyházi könyvtárban együttesen van csak alig több), most az antikvák katalógusát is kezünkben tarthatjuk. A gyűjtemény rangját immár nem a könyvek száma adja, hanem teljes feldolgozottságuk; s azt, hogy *Velencei Katalin* kitűnő munkája előttünk van, ismét csak Spányi Antal áldozatkészségének köszönhet-

jük. A dolog súlyát jól mutatja, hogy Magyarországon csak a Széchényi és a Szabó Ervin Könyvtár rendelkezik ilyen – nemzetközi színvonalú – katalógussal.

A kiállítások (kivált a Szent Imre-kiállítás) a történész és művészettörténész szakmának is számon tartott eseményeivé váltak. Mi tagadás, voltak köztünk, szigorúbb írástudók – hogy ne mondjam, farizeusok – között, akik a teremsor kontemplatív kitérőit kicsit fanyalogva nézték. Pedig egy egyházi múzeum, amely a hitélet eleven része is, természetes módon fordul ebbe az irányba. Székesfehérvárott arányosan és ízléssel szőtték bele ezt a szálát a kiállítások szövetébe. Pontosan tudják: a múzeum nemcsak a tudomány és a közművelés, hanem a pasztoráció eszköze is lehet: az egyház itt olyan rétegeket is meg tud szólítani, amelyeket különben nem érne el, olyanokhoz is megpróbálja eljuttatni a reá bízott üzenetet, akik talán nem is hallottak róla.

Amikor a döntést meghoztuk, az ezüstminákról szóló evangéliumi példabeszéd jutott az eszembe. A ház ura elutazik, s előtte a szolgálk között minákat oszt szét, hogy vigyázzanak rájuk. Azok különbözőképpen értelmezik az őrzést, a legemlékezetesebb az, aki egyetlen egyet kap és azt jól elrejt, ne essék benne kár. Mások megduplázzák a rájuk bízott pénz értékét. Talán kevésbé ismert, hogy a példabeszédnek két verzióját őrizi a Szentírás. Szent Lukács nevezi *minának* a kincset, Szent Máté evangéliuma viszont *talantonnak* mondja. A régi magyar bibliafordításokban – a Müncheni-kódexben vagy a Jordánszky-kódexben – a talantont *gírának* tolmácsolták, éreztetvén benne a súlyt, amely egyébként sokszorosa volt a mináénak. Szent Jeromos latinul is a *talentumot* választotta, s ezzel a bibliai közvetítéssel jutottunk hozzá a szó magyar változatához, a *talentumhoz*, amivel a tehetséget jelöljük. Először *Zrínyi Miklós* használta ebben az értelemben: *Nem röjtöm Istentül vett talentumomat*. Ha játszani akarunk a szavakkal – tisztelettel elhúzódva az evangélium szóhasználatától –, azt mondhatnánk, hogy a mina mellé talentumra is szükség van, és hogy a talentum ma is sokkal többet ér, mint bármekkora halom rejtegetett kincs.

Nagyon örülünk annak, hogy Spányi Antal püspök úr sem a minákat, sem a talentumokat nem rejti el, és bőséggel él velük mindannyiunk javára. Bízunk benne, hogy továbbra is támogatja a műemlékek, a művészet és a magyar kultúra ügyét, mert segítségével és biztató példája nagyon fontos számunkra. Fogadja hát szeretettel a Henszlmann Imre-díjat, amellyel fáradozásait a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat honorálja.